

Maternal Reflective Functioning and Child Emotional Expression in Trauma Situations: The Mediating Role of the Mother-Child Relationship

Fatemeh Shahamat Dehsorkh* | Assistant Professor, Department Psychology, Khayyam University, Mashhad, Iran

Marjan Hashemi Yazdi | MSc. in General Psychology, Khayyam University, Mashhad, Iran

Extended Abstract

Introduction

During the Covid-19 pandemic, in addition to the stress caused by the disease itself, issues such as the need to maintain social distancing and the decline in social support led to an increase in the intensity of stress. Chokshi et al. (2021) believe that the Covid-19 pandemic had the potential to develop traumatic effects on children. Changing the family environment and reducing the child's communication resources, such as communication with peers, increased physical and social distances (Pappa et al., 2020), fear of losing parents and anxiety about becoming sick were evident in children (Lee et al., 2020). Children may have experienced stress, depression, aggressive behavior, and problems with emotional regulation.

---

* Corresponding Author: f.shahamat@khayyam.ac.ir

© 2024 The Author(s). This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International ([CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)) License.

DOI: <https://doi.org/10.22034/rip.2024.193937>

Received: 11 Mar 2024 Revised: 03 Apr 2024 Accepted: 07 Apr 2024 Published online: 11 Apr 2024

Children exposed to stressful experiences use more maladaptive emotion regulation strategies, such as rumination, suppression, and impulsive responses to distress, more (Kim et al., 2017). Children's emotional capabilities development and their mental capacity depend on the mental capacity of the child's caregivers in facing and coping with difficult situations (Ensink et al., 2016). Therefore, the mother-child relationship and the mother's psychological capacities, such as mentalization ability, play an important role in the emotional regulation and emotional states of the child (Rosso et al., 2015, Heron-Delaney et al., 2016). Mentalization refers to the capacity to receive and understand the mental states (feelings, opinions, intentions and inclinations) of oneself and others. The parent's ability to see the child as a psychological being, who has mental experience and their ability to adapt and coordinate with the child's mental states, has a central role in parenting (Fonagy et al., 1991; Rosso et al., 2015). Rosso and Airoldi (2016) talk about the intergenerational transmission of the reflective function in the process of transformation. Research has shown that maternal reflective function during difficult emotional experiences such as childhood traumas plays an important role in self-regulation and externalization of problems (Ensink et al., 2016). In their research, Ensink et al. (2017) concluded that developing the mind against trauma positively mediates childhood trauma and helps to resist childhood adversities.

This study tries to investigate the effect of maternal reflexive function and mother-child relationship on children's emotional expression. The examination of the components of the child's emotional expression was done with drawing, as the most powerful means of emotional expression and regulation in the child (Saarni, 1991; Dunn et al., 2002). Malchiodi (2008) believes that children draw when trauma occurs; because art or play and imagination is a way for children to naturally express emotions that are difficult to talk about. Based on this, the present study was conducted with the aim of answering this question: whether the reflective function of mothers can affect the child's emotional expression through the effect on the mother-child relationship?

Method

This study was descriptive and correlational. The statistical population of the study consisted of mothers with children aged 4 to 8 years in Mashhad during the fifth wave of the Covid-19 pandemic. The sample size was 100 mothers and children. However, since the interpretation of the children's drawings was considered along with the research questionnaires, finally, after receiving the children's drawings and removing the distorted questionnaires, the sample size was reduced to 74 mothers and children. In this research, due to the imposed restrictions and the need to maintain physical distance, electronic implementation was used. In order to collect data, the tools of Mother-Child Relationship Evaluation Scale (MCRE), Parental Reflective Performance Questionnaire (PRFQ) and Children's Drawing Checklist were used. Due to the small sample size, in order to analyze the data, partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) were used in a two-step method (Hair et al., 2021). In this method, the measurement model is evaluated first, and then the structural model and the relationships of the latent structures are examined. Data analysis was done with SPSS version 27 and SmartPLS version 3.3.8.

Results

To check the structural model, as recommended by Hair et al. (2021), first the assumption of multicollinearity of the indicators was checked based on the Variance Inflation Index (VIF) the values of which were between 1.043 and 2.050, indicating non-multicollinearity. Examining the fit of the structural model showed that the explained variance of the dysfunctional mother-child relationship is equal to $R^2=0.234$. This index for child's emotional expression was equal to $R^2=0.194$. The corrected values of the explained variance ($R^2_{adjusted}$) were also 0.201 and 0.147 for dysfunctional mother-child relationship and child's emotional expression. Effects estimation was done by bootstrap method and with 2000 reproductions. The analysis showed that the path of pre-mentalization to dysfunctional mother-child relationship ($\beta=0.297$) and child's emotional expression ($\beta=0.316$) is significant. The direct effect of interest and curiosity on dysfunctional mother-child relationship ($\beta=0.357$) is also significant. Other direct paths are not significant ($P<0.05$). In addition, the indirect effects are also insignificant ($P<0.05$).

Discussion and Conclusion

The results showed that despite the good fit of the model, none of the indirect paths were significant. Camoirano (2017) believes that the reflexive function of mothers has a significant effect on the emotional regulation of children in the face of disturbing situations. Also, in the study of Ensink et al. (2017), it was shown that mothers' mentalization plays a mediating role in the relationship between childhood trauma and internalization problems. Due to the small number of participants and the method of measuring children's emotional expression, the results of this research may not be completely aligned with other studies. On the other hand, it is possible that the psychological states of mothers, such as their anxiety and stress, may have affected the results due to the continuation of the spread of Covid-19 at the time of conducting this research.

Examining the direct effects showed that mothers' pre-mentalization has a significant relationship with the dysfunctional mother-child relationship and the child's emotional expression. Lev-Wiesel and Zeevi (2007) believe that in drawing, the child reflects certain aspects of themselves that were formed in the early relationship between the mother and the child. Prementalizing is characteristic of parents with severe impairment in reflective functioning (Fonagy et al., 2016). In this way of thinking, caregivers show complete confidence and certainty about their children's mental states. On the other hand, being aware of the existence of ambiguity in mental states and showing genuine interest and curiosity in the child's inner world are considered as signs of genuine reflective functioning. The opinion of parents who have a lot of confidence about the child's mental states is often distorted, interventionist and sometimes pessimistic, which, according to the findings, leads to negative emotionality in the child. This result is in line with previous studies (Rutherford et al., 2013; Rostad, & Whitaker, 2016; Borelli et al., 2020).

Other findings of the research showed that interest and curiosity about the child's mental states are also related to the dysfunctional mother-child relationship. This component shows active curiosity and desire to understand the child's mental states. A high score on this subscale indicates

an intrusive prementalization (Fonagy et al., 2016). Other studies (Menashe-Grinberg et al., 2022; Stuhmann et al., 2022) also support this finding.

Based on the research literature on children's drawings, it seems that girls tend to show themselves safe and present positive narratives, while boys' narratives are more negative and aggressive (Stadelmann et al., 2007). A limitation of this research was the lack of examining children's gender differences. On the other hand, the small size of the sample, despite using the partial least squares approach, may have affected the results. Electronic implementation of mothers' questionnaires as well as painting in an uncontrolled environment may have caused a bias in the results. Obviously, these limitations are related to the time conditions of the research implementation. On the other hand, the role of fathers' reflective functioning in children's emotional states is important (Mazzeschi et al., 2019; Wendelboe et al., 2022). Investigating this variable is suggested to future researchers.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: At the beginning, with the aim of observing ethical principles, explanations were given to the participants about the objectives of the research. In addition, all the questionnaires were anonymous and the completion of the questionnaires was completely voluntary. The participants were assured that their information would only be available to the researchers.

Funding: This research has not received financial support.

Authors' contribution: All parts of the research and preparation of the article were shared equally between the authors.

Conflict of interest: There is no conflict of interest in this article.

Acknowledgements: The authors hereby sincerely appreciate and thank all the mothers and children who participated in the present study.

Keywords: trauma, mother-child relationship, maternal reflective functioning, children' drawing

Citation: Shahamat Dehsorkh, F., & Hashemi Yazdi, M. (2024). Maternal Reflective Functioning and Child Emotional Expression in Trauma Situations: The Mediating Role of the Mother-Child Relationship. *Recent Innovations in Psychology*, 1(2), 15-29. <https://doi.org/10.22034/rip.2024.193937>

کارکرد انعکاسی مادر و بیان هیجانی کودکان در شرایط تروما: نقش واسطه‌ای رابطه مادر- کودک

فاطمه شهامت ده سرخ * استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشگاه خيام، مشهد، ایران

مرجان هاشمی یزدی کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه خيام، مشهد، ایران

چکیده

نحوه مواجهه کودکان با تروما، به ظرفیت‌های روان‌شناختی آنان بستگی دارد. نظر به اهمیت کارکرد انعکاسی مادرانه در شکل‌گیری این ظرفیت‌های روان‌شناختی، این پژوهش به دنبال بررسی نقش میانجی رابطه مادر-کودک در رابطه کارکرد انعکاسی مادرانه و بیان هیجانی کودک در شرایط تروما بود. برای انجام این مطالعه توصیفی، تعداد ۷۴ مادر دارای کودک ۴ تا ۸ سال، در شرایط همه‌گیری کووید ۱۹، مقیاس ارزیابی رابطه مادر-کودک (MCRE) و پرسشنامه کارکرد انعکاسی والدینی (PRFQ) را تکمیل کردند. برای سنجش بیان هیجانی (افسردگی، اضطراب و هیجان‌پذیری) از ترسیم نقاشی کودکان استفاده شد. نتایج نشان داد که علی‌رغم برآزش مدل هیچ یک از اثرات غیرمستقیم معنادار نیستند ($P > 0.05$). ضرایب مسیر مستقیم نیز نشان داد که پیش‌ذهنی‌سازی مادران با رابطه ناکارآمد مادر-کودک و نیز بیان هیجانی کودک رابطه معناداری دارد. علاوه بر آن، علاقه و کنجکاوی به حالات ذهنی کودک نیز با رابطه ناکارآمد مادر-کودک در ارتباط بود ($P < 0.05$). به نظر می‌رسد کارکرد انعکاسی مادر نقش مهمی در پیش‌بینی بیان هیجانی کودک در شرایط تروما دارد. اما تبیین دقیق این روابط نیازمند مطالعات بیشتری است.

کلیدواژه‌ها: تروما، رابطه مادر-کودک، کارکرد انعکاسی مادرانه، نقاشی کودکان

استناد: شهامت ده سرخ، فاطمه، و هاشمی یزدی، مرجان. (۱۴۰۳). کارکرد انعکاسی مادر و بیان هیجانی کودکان در شرایط تروما: نقش واسطه‌ای رابطه مادر-کودک. *نوآوری‌های اخیر در روان‌شناسی*، ۱(۲)، ۱۵-۲۹. <https://doi.org/10.22034/rip.2024.193937>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۱/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۱۹ انتشار برخط: ۱۴۰۳/۰۱/۲۳

* نویسنده مسئول: f.shahamat@khayyam.ac.ir

مقدمه

همه‌گیری کووید ۱۹^۱، اثرات زیادی بر بهزیستی روانی افراد داشته است. در کنار استرس‌های ناشی از خود بیماری و عواقب احتمالی درگیری با این ویروس، مسایلی چون لزوم حفظ فاصله اجتماعی و کاهش حمایت اجتماعی ادراک شده، شرایط اقتصادی و کاهش منابع مالی منجر به شدت یافتن میزان استرس شد. مطالعات حاکی از اثرگذاری همه‌گیری کووید-۱۹ بر افزایش ترس (لی و همکاران، ۲۰۲۰)، اضطراب عمومی (لای و همکاران، ۲۰۲۰)، استرس (شلوین و همکاران، ۲۰۲۰) و اضطراب مرتبط با سلامتی (بارکت و همکاران، ۲۰۲۰) بود. این اثرات در حدی بود که در برخی منابع، از اختلال استرس پس از سانحه^۲ (PTSD) مرتبط با کووید-۱۹، برای جمعیت‌های در معرض خطر، صحبت به میان آمد (گیانوپولو و همکاران، ۲۰۲۱). فضای زندگی کودکان، به عنوان یک گروه در معرض خطر، تحت تأثیر این شرایط قرار گرفت (کنات و دلکسیس، ۲۰۲۰).

چوکی و همکاران (۲۰۲۱) معتقدند که همه‌گیری کووید ۱۹ پتانسیل ایجاد اثرات تروماتیک بر کودکان را داشت. تغییر فضای خانواده و کاهش منابع ارتباطی کودک، مانند ارتباط با همسالان، افزایش فاصله فیزیکی و اجتماعی (پاپا و همکاران، ۲۰۲۰)، ترس از دست دادن والدین و اضطراب مبتلا شدن به بیماری در کودکان مشهود بود (لی و همکاران، ۲۰۲۰). احساس ترس پس از دیدن اخبار و مشاهده واکنش والدین به آن اخبار (نام و یانگ، ۲۰۲۱) سبب می‌شد، خطر رخ دادن تجارب تروماتیک در بین کودکان افزایش یابد (کولین زینا و همکاران، ۲۰۲۰؛ کنات و دلکسیس، ۲۰۲۰). از منظر سلامت روان، عوامل مرتبط با شرایط همه‌گیری کووید-۱۹ می‌توانست میلیون‌ها کودک را در معرض اثرات آنی و طولانی مدت قرار داده باشد (لودز و همکاران، ۲۰۲۰) و کودکان ممکن است اضطراب، افسردگی، رفتارهای پرخطرگرانه و مشکلات در تنظیم هیجانی را تجربه کرده باشند.

کودکان در معرض تجارب استرس‌زا، از راهبردهای ناسازگارانه تنظیم هیجان، مانند نشخوار فکری^۳، سرکوب^۴ و پاسخ‌های تکانشی^۵ به ناراحتی‌ها استفاده‌ی بیشتری می‌کنند (کیم و همکاران، ۲۰۱۷). این الگو نشان می‌دهد که استفاده از راهبردهای صریح تنظیم هیجان، مانند ارزیابی مجدد شناختی، ممکن است برای این کودکان دشوار باشد یا به توانمندی‌های روانی بیشتر نیاز داشته باشد. تحول توانمندی‌های هیجانی در گرو فضای والدگری بهینه‌ای است که فرد تجربه می‌کند. ظرفیت روانی کودکان وابسته به ظرفیت روانی مراقبین کودک در مواجهه و کنار آمدن با شرایط دشوار است (انسینک و همکاران، ۲۰۱۶). ممکن است والدین به علت شرایط اقتصادی و استرس‌های زیاد، حس‌های ناراحت‌کننده خود را به کودکان خود منتقل کنند. ممکن است کودکان خود را مسبب شرایط موجود دانسته و به سرزنش خود پردازند (نام و یانگ، ۲۰۲۱). از این رو رابطه مادر و کودک و ظرفیت‌های روان‌شناختی مادر می‌تواند در نحوه مواجهه کودک با شرایط دشواری همانند همه‌گیری کووید-۱۹ مؤثر باشد. والدگری ناسازگارانه عواقب بسیار دیرپایی بر سازگاری اجتماعی، هیجانی و شناختی کودکان دارد (ساش و هال، ۱۹۹۱).

یکی از ظرفیت‌های روان‌شناختی مادر که می‌تواند نقش مهمی در تنظیم هیجانی و حالات عاطفی کودک داشته باشد، توانایی ذهنی‌سازی^۶ است (روسو و همکاران، ۲۰۱۵؛ هرون-دلانی و همکاران، ۲۰۱۶). ذهنی‌سازی اشاره به ظرفیت دریافت و فهم حالات ذهنی (احساسات، عقاید، قصد و نیت و تمایلات) خود و دیگری دارد. ظرفیت

---

1. COVID-19 pandemic
2. post-traumatic stress disorder
3. rumination
4. suppression
5. impulsive response
6. mentalization

والدین در دیدن کودک به عنوان یک موجود روان‌شناختی، که دارای تجربه ذهنی است و توان وفق دادن و هماهنگ کردن خود با حالات ذهنی کودک، نقش مرکزی در والدگری دارد. اصطلاح *تفکر انعکاسی* به فرایندهای روان‌شناختی زیربنای ظرفیت ذهنی‌سازی اشاره دارد، مفهومی که هم در ادبیات روانکاوی و هم در روان‌شناسی شناختی به آن پرداخته شده است (فوناگی و همکاران، ۱۹۹۱).

مادرانی که توانایی کارکرد انعکاسی بالایی دارند، ظرفیت ذهنی‌سازی حالات عاطفی کودک خود را داشته و قادرند تا محرک‌های عاطفی و هیجانی را بدون اجتناب دفاعی و یا اشتغال ذهنی مفرط پردازش کنند (روسو و همکاران، ۲۰۱۵). این امر به نوبه خود سبب می‌شود کودک فراتر از فهم عقلانی، توانایی ساخت یک معنای ذهنی از احساسات خود را داشته باشد (جوریست، ۲۰۰۵). روسو و ایرالدی (۲۰۱۶) از انتقال بین نسلی کارکرد انعکاسی در جریان تحول می‌گویند. تحقیقات نشان داده‌اند که کارکرد انعکاسی مادرانه در جریان تجارب دشوار هیجانی مانند تروماهای کودکی، نقش مهمی در خودتنظیمی و برون‌سازی مشکلات (انسینک و همکاران، ۲۰۱۶) دارند. از سوی دیگر مطالعات نشان داده است که اضطراب (ایزبورن و همکاران، ۲۰۱۳) و پرخاشگری فیزیکی (اسمالینگ و همکاران، ۲۰۱۷) کودکانی که مادران آنها سطح بالاتری از کارکرد انعکاسی را داشته‌اند، کمتر است. انسینک و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که توسعه ذهنیت در برابر تروما، آسیب‌های دوران کودکی را به‌طور مثبت میانجی‌گری می‌کند و به مقاومت در برابر سختی‌های دوران کودکی کمک می‌کند.

این مطالعه سعی دارد که تأثیر ظرفیت کارکرد انعکاسی مادرانه و رابطه مادر-کودک را بر بیان هیجانی کودکان بررسی کند. بررسی مؤلفه‌های بیان هیجانی کودک با نقاشی، به عنوان قوی‌ترین ابزار بیان و تنظیم هیجانی در کودک (سارنی، ۱۹۹۱؛ دوون و همکاران، ۲۰۰۲) انجام شد. کودک به کمک نقاشی، حس‌های غیرقابل بیان خود را اظهار کرده و به عنوان وسیله‌ای برای خطاب قرار دادن خود و دیگران از آن استفاده می‌کند (راینسون، ۲۰۱۸). مالچیودی (۲۰۰۸) معتقد است وقتی تروما اتفاق می‌افتد کودکان نقاشی می‌کشند؛ به این دلیل که هنر یا بازی و تخیل راهی است که کودکان به‌طور طبیعی هیجان‌هایی که حرف زدن درباره آنها دشوار است یا به‌طور موقت در دسترس نیستند، را بیان کنند. مروری بر پیشینه پژوهشی نشان می‌دهد که روابط میان کارکرد انعکاسی مادر، رابطه مادر-کودک و بیان هیجانی کودک در شرایط بحرانی مورد بررسی قرار نگرفته است. بررسی روابط میان این متغیرها می‌تواند به درمانگران حوزه کودک در فهم این روابط و طراحی مداخلات موثر در این زمینه کمک کند. بر این اساس این مطالعه با هدف پاسخ به این سوال انجام شد که آیا کارکرد انعکاسی مادران می‌تواند از طریق اثر بر رابطه مادر-کودک بر بیان هیجانی کودک اثر بگذارد؟

روش

این مطالعه از نوع توصیفی و همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش را مادران دارای کودکان ۴ تا ۸ سال شهر مشهد در خلال موج پنجم همه‌گیری کووید-۱۹ (سال ۱۴۰۰) تشکیل می‌دادند. حجم نمونه ۱۰۰ مادر و کودک در نظر گرفته شد. اما از آنجا که در کنار پرسشنامه‌های تحقیق، تفسیر نقاشی کودکان نیز مدنظر بود، در نهایت و پس از دریافت نقاشی کودکان و حذف پرسشنامه‌های مخدوش حجم نمونه به ۷۴ مادر و کودک کاهش یافت. نمونه‌گیری به صورت در دسترس انجام شد.

با توجه به محدودیت‌های اعمال شده و لزوم حفظ فاصله فیزیکی، از اجرای الکترونیکی استفاده شد. بدین ترتیب که لینک پرسشنامه‌ها از طریق شبکه‌های اجتماعی برای مادران ارسال شد و از آن‌ها خواسته شد ضمن پاسخگویی به پرسشنامه‌ها، از فرزندشان بخواهند یک نقاشی با موضوع بیماری کووید-۱۹ بر پایه اطلاعات خودشان بکشند. تصویر این نقاشی‌ها از طرف مادران برای پژوهشگران ارسال شد. قبل از اجرا، اهداف طرح توضیح داده شد و رضایت مادران جهت تکمیل پرسشنامه‌ها و تفسیر نقاشی کودکان‌شان اخذ شد. شرکت در پژوهش کاملاً داوطلبانه بود و پرسشنامه‌های مادران و نقاشی کودکان بدون نام بودند. به مادران اطمینان داده شد که اطلاعات آنان محرمانه بوده و تنها در اختیار پژوهشگران می‌باشد. جهت گردآوری داده‌ها از ابزارهای ذیل استفاده شد:

مقیاس ارزیابی رابطه مادر- کودک^۱ (MCRE): این مقیاس توسط راس (۱۹۶۱) تدوین شده و با ۴۸ سوال دیدگاه مادران در مورد چهار سبک تعاملی پذیرش فرزند^۲، بیش حمایتگری^۳، سهل‌گیری^۴ و طرد فرزند^۵ را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. نمره‌گذاری در طیف لیکرت پنج درجه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) صورت می‌گیرد. برخی از عبارات معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. روایی و پایایی این مقیاس در مطالعات متعددی به تأیید رسیده است (احمد و همکاران، ۲۰۲۴). در نمونه ایرانی، آلفای کرونباخ برای زیرمقیاس‌ها را از ۰/۷۱ تا ۰/۷۸ گزارش شده است (کاکاوندی و شجاعی، ۱۳۹۵). آلفای کرونباخ در مطالعه حاضر ۰/۷۸ به دست آمد.

پرسشنامه عملکرد انعکاسی والدینی^۶ (PRFQ): لویتن و همکاران (۲۰۱۷) این پرسشنامه را تدوین کردند. این پرسشنامه دارای ۱۸ گویه است که در طیف لیکرت هفت درجه‌ای نمره‌گذاری می‌شوند. در مطالعه اصلی و از طریق تحلیل عاملی، سه عامل پیش ذهنی‌سازی، قطعیت و علاقه و کنجکاوی در مورد حالات ذهنی کودک شناسایی شدند. مطالعات مختلف حاکی از روایی و پایایی مطلوب این پرسشنامه بوده است (موریرا و فونسیکا، ۲۰۲۳). در مطالعه فتیحی و همکاران (۲۰۲۰) روایی محتوایی در تعامل با صاحب‌نظران روان‌شناسی و روان‌پزشکی مورد تأیید قرار گرفت. ضرایب پایایی برای خرده مقیاس‌ها از ۰/۵۰ تا ۰/۸۷ و برای نمره کل ۰/۶۰ به دست آمد. در این مطالعه آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌ها به ترتیب ۰/۶۸، ۰/۷۲ و ۰/۷۴ به دست آمد.

چک لیست نقاشی کودکان: این چک لیست محقق ساخته بود و جهت تدوین آن، از دیدگاه مارنات (۲۰۰۳) برای روش و مراحل تفسیر نقاشی استفاده شد. این مراحل شامل نمره‌گذاری عینی، برداشت کلی و بررسی جزئیات خاص بودند. بر اساس نمره‌گذاری عینی، رشد شناختی، که هوش هیجانی را می‌سنجد و علائم و مؤلفه‌های هیجانی مورد نظر این پژوهش، قابل استنباط است. در ادامه بر اساس اصول ذکر شده توسط کورمن (۱۹۶۷) تفسیر در سطح ترسیمی صورت گرفت. در این سطح وسعت و نیروی خطوط، ریتم یا آهنگ ترسیم و ناحیه ترسیم مدنظر قرار می‌گیرد. پس از تدوین، لیست برای چندین نفر از متخصصین روان‌شناسی کودک ارسال شد و روایی محتوایی آن مورد تأیید قرار گرفت. علاوه بر متخصصان ده نقاشی را با چک لیست تدوین شده ارزیابی کردند و میان دیدگاه‌های آنان تفاوت معناداری مشاهده نشد. بر اساس این چک لیست سه آسیب روان‌شناختی شامل هیجان‌پذیری، اضطراب و افسردگی سنجیده شد. هیجان‌پذیری بر اساس خطوط کمرنگ، خطوط مردد و رنگ‌های ملایم؛ اضطراب بر اساس خطوط از سر گرفته‌شده، خطوط منقطع و نخ‌مانند، ترسیم در حاشیه کاغذ، سایه زدن،

1. Mother-Child Relationship Evaluation (MCRE)
2. acceptance
3. overprotection
4. over indulgence
5. rejection
6. Parental Reflective Function Questionnaire (PRFQ)

کوشش در قرینه‌سازی، وسواس در جزئیات و در نهایت افسردگی بر اساس رنگ‌های خاکستری و سیاه، خطوط مبهم، خطوط رو به پایین، نقاشی کمرنگ و سایه‌دار، نقاشی بدون رنگ، ترسیم در پایین صفحه بررسی شدند. از شاخص‌های آمار توصیفی شامل فراوانی و درصد، میانگین و انحراف معیار، کجی و کشیدگی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد. در سطح استنباطی با توجه به کم بودن حجم نمونه، از معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی^۱ (PLS-SEM) به روش دو مرحله‌ای (هیر و همکاران، ۲۰۲۱) استفاده شد. در این روش نخست مدل اندازه‌گیری ارزیابی می‌شود و سپس مدل ساختاری و روابط سازه‌های مکنون مورد بررسی قرار می‌گیرند. تجزیه و تحلیل داده با نرم افزارهای SPSS نسخه ۲۷ و SmartPLS نسخه ۳.۳.۸ انجام شد.

یافته‌ها

توصیف جمعیت شناختی نشان داد که ۶۵ درصد کودکان دختر بودند و میانگین و انحراف معیار سنی کودکان به ترتیب برابر با ۵/۵۸ و ۱/۱۹ سال بود. همچنین میانگین و انحراف معیار سنی مادران به ترتیب برابر با ۳۶/۳۹ و ۵/۴۰ سال بود. از نظر تحصیلات ۱۹ درصد مادران دارای مدرک دیپلم، ۴۴/۵ درصد دارای مدرک کارشناسی، ۲۷ درصد دارای مدرک ارشد و ۹/۵ درصد دارای مدرک دکتری بودند. در غربالگری داده‌ها، مقادیر دورافتاده شناسایی و اصلاح شدند. نمودار باکس^۲ نشان داد که پرت تک متغیره‌ای وجود ندارد. آماره ماهالانوبیس^۳ نیز نشان داد که پرت‌های چندمتغیره در داده‌ها وجود ندارد. شاخص‌های توصیفی در جدول ۱ آورده شده است.

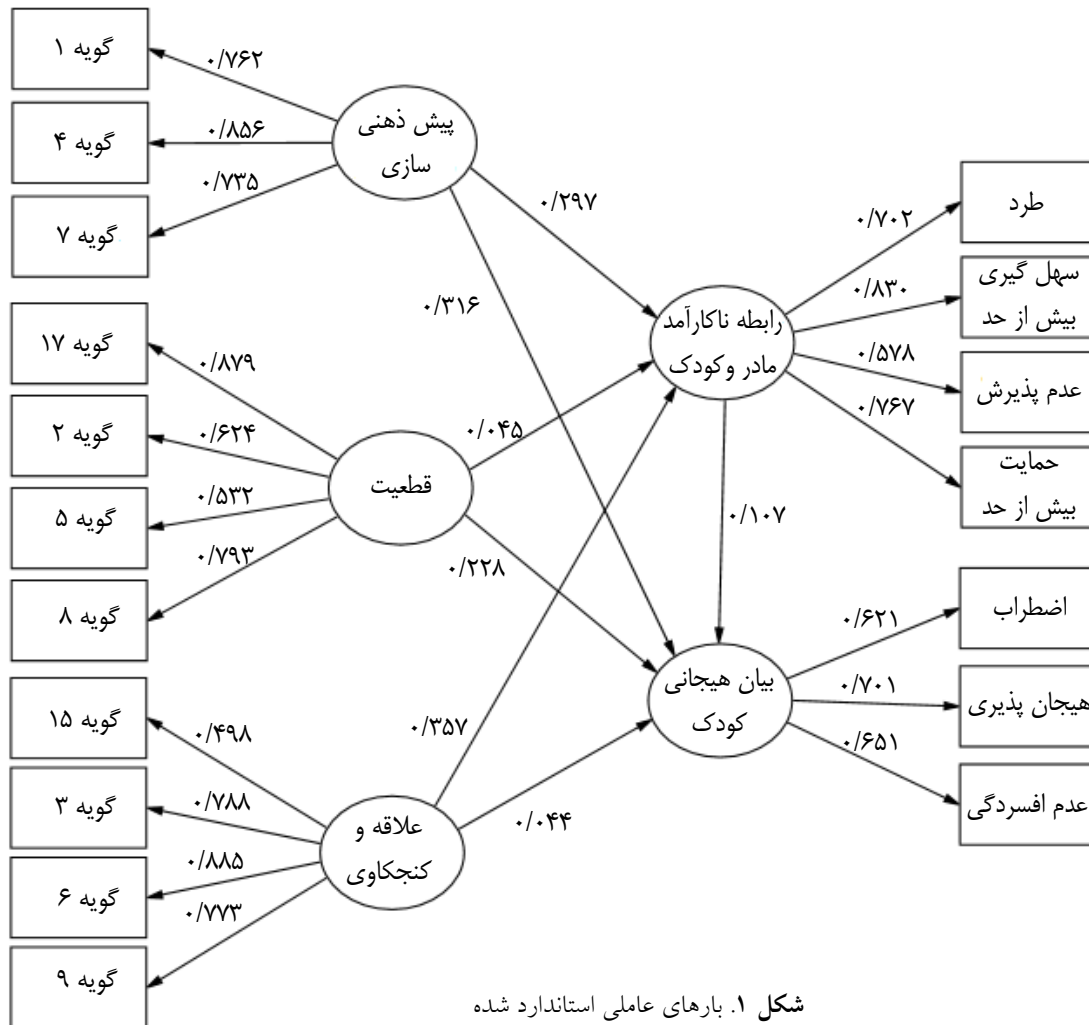
جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	پایایی ترکیبی	واریانس استخراج شده
هیجان‌پذیری	۰/۸۹	۰/۹۲	۰/۸۵	-۰/۰۹		
اضطراب	۱/۲۷	۱/۰۷	۰/۵۸	-۰/۳۷	۰/۷۰	۰/۴۳
عدم افسردگی	۰/۷۹	۱/۰۱	۱/۱۶	۰/۶۲		
نمره کل بیان هیجانی کودک	۴/۹۰	۱/۷۶	۰/۴۸	-۰/۰۱		
پذیرش	۴۳/۳۷	۶/۲۲	۲/۶۵	۵/۶۷		
حمایت بیش‌ازحد	۳۱/۸۹	۵/۶۴	۰/۵۶	۱/۰۲	۰/۸۱	۰/۵۳
سهل‌گیری بیش‌ازحد	۳۶/۲۲	۵/۰۴	۰/۵۲	-۰/۰۶		
طرد	۳۱/۵۱	۴/۰۴	-۰/۰۵	-۰/۱۱		
نمره کل رابطه مادر کودک	۱۴۳/۰۴	۹/۹۶	۰/۶۸	۱/۰۴		
پیش‌ذهنی‌سازی	۱۱/۳۷	۴/۵۰	۱/۷۸	۶/۰۸	۰/۸۳	۰/۶۲
قطعیت	۲۳/۳۹	۶/۷۳	۰/۳۱	-۰/۰۶	۰/۸۱	۰/۵۲
علاقه و کنجکاوی	۳۵/۱۰	۵/۲۴	-۰/۷۵	۰/۳۰	۰/۸۳	۰/۵۶

در ابتدا به منظور تعیین تناسب مدل بیرونی، به ارزیابی بارهای عاملی نشانگرها بر روی سازه مکنون پرداخته شد. نتایج نشان دهنده‌ی مناسب بودن بارهای عاملی و شاخص‌های پایایی ترکیبی^۴ (CR) و میانگین واریانس استخراج شده^۵ (AVE) بود (جدول ۱). بررسی روایی واگرایی سازه با ماتریس فورنل و لارکر (۱۹۸۱) انجام شد. نتایج نشان

1. partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM)
2. box plot
3. mahalanobis
4. composite reliability (CR)
5. average variance extracted (AVE)

داد که روایی و اگرای سازه محقق شده است. چرا که تمامی مقادیر زیرقطری از جذر میانگین واریانس استخراج شده (AVE) کوچکتر بودند. بارهای عاملی در شکل ۱ آورده شده است.

پس از بررسی برازش مدل اندازه‌گیری، روایی مدل ساختاری مورد بررسی قرار گرفت که نشان دهنده روابط بین سازه‌های فرض شده در مدل نظری است. برای بررسی مدل ساختاری، همانطور که توسط هیر و همکاران (۲۰۲۱) توصیه شده است، ابتدا مفروضه‌ی عدم همخطی چندگانه^۱ نشانگرها براساس شاخص تورم واریانس^۲ (VIF) بررسی شد که مقادیر آن بین ۱/۰۴۳ تا ۲/۰۵۰ بوده و نشان از عدم همخطی چندگانه داشت. بررسی برازش مدل ساختاری نشان داد که میزان واریانس تبیین شده رابطه ناکارآمد مادر-کودک برابر با $R^2=0/234$ است. این شاخص برای بیان هیجانی کودک برابر با $R^2=0/194$ بود. مقادیر اصلاح شده واریانس تبیین شده ($R^2_{adjusted}$) نیز برای رابطه ناکارآمد مادر-کودک و بیان هیجانی کودک به ترتیب ۰/۲۰۱ و ۰/۱۴۷ بود. در ادامه به بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم پرداخته شد. برآورد اثرات با روش بوت استرپ و با ۲۰۰۰ باز تولید انجام شد. نتایج در جدول ۲ آورده شده است.

1. multicollinearity
2. variance inflation factor (VIF)

جدول ۲. بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم

مسیرها	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم
پیش ذهنی سازی ← رابطه ناکارآمد مادر-کودک	۰/۲۹۷**	-
قطعیت ← رابطه ناکارآمد مادر-کودک	۰/۰۴۵	-
علاقه و کنجکاوی ← رابطه ناکارآمد مادر-کودک	۰/۳۵۷**	-
پیش ذهنی سازی ← بیان هیجانی کودک	۰/۳۱۶*	-
قطعیت ← بیان هیجانی کودک	۰/۲۲۸	-
علاقه و کنجکاوی ← بیان هیجانی کودک	۰/۰۴۴	-
رابطه ناکارآمد مادر-کودک ← بیان هیجانی کودک	۰/۱۰۷	-
پیش ذهنی سازی ← رابطه ناکارآمد مادر-کودک ← بیان هیجانی کودک	-	۰/۰۳۲
قطعیت ← رابطه ناکارآمد مادر-کودک ← بیان هیجانی کودک	-	۰/۰۰۵
علاقه و کنجکاوی ← رابطه ناکارآمد مادر-کودک ← بیان هیجانی کودک	-	۰/۰۳۸

** P<۰/۰۱ * P<۰/۰۵

جدول ۲ نشان می‌دهد که مسیر پیش‌ذهنی‌سازی به رابطه‌ی ناکارآمد مادر-کودک ($\beta=۰/۲۹۷$) و بیان هیجانی کودک ($\beta=۰/۳۱۶$) معنی‌دار است. اثر مستقیم علاقه و کنجکاوی بر رابطه‌ی ناکارآمد مادر-کودک ($\beta=۰/۳۵۷$) نیز معنادار است. سایر مسیرهای مستقیم غیرمعنادارند ($P>۰/۰۵$). علاوه بر آن اثرات غیرمستقیم نیز غیرمعنادارند ($P>۰/۰۵$).

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه با هدف بررسی نقش میانجی رابطه مادر-کودک در رابطه کارکرد انعکاسی مادران با بیان هیجانی کودک انجام شد. نتایج نشان داد که علی‌رغم برآزش مطلوب مدل، هیچکدام از مسیرهای غیرمستقیم معنادار نبودند. اینکه نقص کارکرد انعکاسی مادران چگونه می‌تواند بر بیان هیجانی کودک تأثیرگذار باشد، سوال مطرح در این پژوهش بود. بر اساس نظر انسینک و همکاران (۲۰۱۷) والدینی که به تجارب ذهنی کودک توجه دارند و رفتار آن‌ها را به عنوان یک فرد دارای ذهنیت تفسیر می‌کنند، سبب می‌شوند که کودک ذهن خود را کشف کرده و درباره آن یاد بگیرد. در واقع کارکرد انعکاسی مادران، منجر به کارکرد انعکاسی در کودک می‌شود. پژوهش‌ها اثر کارکرد انعکاسی مادران را بر علایم هیجانی کودک و تنظیم هیجانی در شرایط استرس‌زا، نشان داده‌اند. کامورانو (۲۰۱۷) بر این باور است که کارکرد انعکاسی مادران تأثیر به‌سزایی بر تنظیم هیجانی کودک در مواجهه با شرایط پریشان‌کننده دارد. همچنین در مطالعه انسینک و همکاران (۲۰۱۷) نشان داده شد که ذهنی‌سازی مادران در رابطه ترومای کودک و مشکلات درون‌سازی نقش میانجی دارد. ممکن است عدم همسویی کامل نتایج پژوهش حاضر با سایر مطالعات مطرح شده، به واسطه اندک بودن تعداد شرکت‌کنندگان و شیوه اندازه‌گیری بیان هیجانی کودکان باشد. از سوی دیگر، ممکن است به واسطه ادامه روند شیوع کووید-۱۹ در هنگام انجام این پژوهش، حالات روان‌شناختی مادران از قبیل اضطراب و استرس آنان بر نتایج اثر گذاشته باشد. مطالعات نشان داده است که بین علایم روان‌شناختی مادران و کارکرد انعکاسی آنان رابطه معناداری وجود دارد (خوشرو و سید موسوی، ۲۰۲۲). بررسی اثرات مستقیم نشان داد که پیش‌ذهنی‌سازی مادران با رابطه ناکارآمد مادر-کودک و نیز بیان هیجانی کودک رابطه معناداری دارد. لوویسل و زیوی (۲۰۰۷) معتقدند در نقاشی، کودک ابعاد خاصی از خود را که در روابط اولیه بین مادر و کودک رقم‌خورده منعکس می‌کند. پیش‌ذهنی‌سازی مشخصه والدین با ضعف شدید در عملکرد انعکاسی است (فوناگی و همکاران، ۲۰۱۶). در این شیوه تفکر، مراقبین در مورد حالت‌های ذهنی کودکان

خود اطمینان نشان می‌دهند. این شیوه از تفکر اغلب با ایجاد اسنادهای شرارت و ناتوانی برای وارد شدن به دنیای ذهنی کودک همبسته است (لویتن و همکاران، ۲۰۱۷). این ویژگی در والدینی مشاهده می‌شود که در ذهنی سازی مشکلات شدید دارند. در مقابل آگاهی از وجود ابهام در حالت‌های ذهنی و نشان دادن علاقه اصیل و کنجکاوی به دنیای درونی کودک به‌عنوان نشانه‌های عملکرد انعکاسی اصیل در نظر گرفته می‌شود. نظر والدینی که اطمینان زیادی در مورد حالت‌های ذهنی کودک دارند اغلب تحریف‌شده، مداخله‌گرایانه و گاهی بدبینانه است که بر اساس یافته‌ها منجر به هیجان‌پذیری منفی در کودک می‌شود. این نتیجه با مطالعات پیشین (رادرفورد و همکاران، ۲۰۱۳؛ روستاد و ویتاکر، ۲۰۱۶؛ بورلی و همکاران، ۲۰۲۰) همسویی دارد. سایر یافته‌ها نشان داد که علاقه و کنجکاوی به حالات ذهنی نیز با رابطه ناکارآمد مادر-کودک در ارتباط است. این مؤلفه نشان از کنجکاوی فعالانه و تمایل به ادراک حالات ذهنی کودک است. نمره بالا در این خرده‌مقیاس بیانگر پیش‌ذهنی سازی مداخله‌گرانه است (فوناگی و همکاران، ۲۰۱۶). بر این اساس پیش‌ذهنی سازی مداخله‌گرایانه، منجر به آسیب به رابطه مادر-کودک می‌شود. راترفورد و همکاران (۲۰۱۳) معتقدند علاقه و کنجکاوی به حالات ذهنی مادر به‌عنوان یک مؤلفه کلیدی ذهنی سازی مادرانه از بدو تولد در حالات نوزاد در برابر پریشانی تأثیرگذار است. سایر مطالعات (مناش-گرینبرگ و همکاران، ۲۰۲۲؛ استورمن و همکاران، ۲۰۲۲) نیز از این یافته حمایت می‌کنند.

در تفسیر نتایج این مطالعه باید تفاوت‌های جنسیتی کودکان نیز مورد توجه قرار می‌گرفت، که به علت تعداد کم شرکت‌کنندگان ممکن نشد. بر اساس ادبیات پژوهشی در خصوص نقاشی کودکان، به نظر می‌رسد دختران بیشتر تمایل دارند که خود را امن نشان دهند و روایت‌های مثبتی ارائه دهند در مقابل روایت پسرها بیشتر منفی و پرخاشگرانه است (استادلمن و همکاران، ۲۰۰۷). بر این اساس ممکن است یافته‌های مطالعه حاضر تحت تأثیر جنسیت کودکان قرار گرفته باشد و می‌توان عدم لحاظ کردن جنسیت را یک محدودیت در پژوهش حاضر به شمار آورد. از سوی دیگر کم بودن حجم نمونه، علی‌رغم استفاده از رویکرد حداقل مربعات جزئی، ممکن است نتایج را تحت تأثیر قرار داده باشد. اجرای الکترونیکی پرسشنامه‌های مادران و نیز ترسیم نقاشی در محیطی کنترل نشده ممکن است سوگیری در نتایج ایجاد کرده باشد. بدیهی است این محدودیت‌ها به شرایط زمانی اجرای پژوهش برمی‌گردد. چرا که ملاحظات قانونی در خصوص رعایت فاصله فیزیکی امکان اجرای حضوری را فراهم نمی‌کرد. پیشنهاد می‌شود سایر پژوهشگران روابط میان این متغیرها را در سایر شرایط استرس‌زا مورد بررسی مجدد قرار دهند. از سوی دیگر، نقش کارکرد انعکاسی پدران در حالات هیجانی کودکان از اهمیت برخوردار است (مازشی و همکاران، ۲۰۱۹؛ وندلبو و همکاران، ۲۰۲۲). بررسی این متغیر به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌شود.

ملاحظات اخلاقی

در ابتدای امر و با هدف رعایت اصول اخلاقی، توضیحاتی در مورد اهداف پژوهش به شرکت‌کنندگان داده شد. علاوه بر آن تمامی پرسشنامه‌ها بی‌نام بودند و تکمیل پرسشنامه‌ها کاملاً داوطلبانه صورت گرفت. به شرکت‌کنندگان اطمینان داده شد که اطلاعات آنان تنها در اختیار پژوهشگران خواهد بود.

حمایت مالی و سپاسگزاری

این پژوهش از حمایت مالی برخوردار نبوده است. نویسندگان بدین وسیله از تمامی مادران و کودکانی که در پژوهش حاضر شرکت داشتند، صمیمانه تقدیر و تشکر می‌نمایند.

تعارض منافع

در این مقاله هیچ گونه تعارض منافی وجود ندارد.

منابع

کاکاوندی، خلیل، و شجاعی، ستاره. (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر رابطه مادر - کودک مادران دارای کودک کم‌شنوا. *خانواده پژوهی*، ۱۲ (۳)، ۴۸۳-۵۰۰. URL: https://jfr.sbu.ac.ir/article_97426.html

References

- Ahmad, M., Sechi, C., & Vismara, L. (2024). Advanced Maternal Age: A Scoping Review about the Psychological Impact on Mothers, Infants, and Their Relationship. *Behavioral Sciences*, 14(3), 147. <https://doi.org/10.3390/bs14030147>
- Bareket-Bojmel, L., Shahar, G., & Margalit, M. (2021). COVID-19-related economic anxiety is as high as health anxiety: findings from the USA, the UK, and Israel. *International journal of cognitive therapy*, 14(3), 566-574. <https://doi.org/10.1007/s41811-020-00078-3>
- Borelli, J. L., Lai, J., Smiley, P. A., Kerr, M. L., Buttitta, K., Hecht, H. K., & Rasmussen, H. F. (2021). Higher maternal reflective functioning is associated with toddlers' adaptive emotion regulation. *Infant mental health journal*, 42(4), 473-487. <https://doi.org/10.1002/imhj.21904>
- Camoirano, A. (2017). Mentalizing Makes Parenting Work: A Review about Parental Reflective Functioning and Clinical Interventions to Improve It [Review]. *Frontiers in psychology*, 8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00014>
- Cénat, J. M., & Dalexis, R. D. (2020). The Complex Trauma Spectrum During the COVID-19 Pandemic: A Threat for Children and Adolescents' Physical and Mental Health. *Psychiatry Research*, 293, 113473-113473. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113473>
- Chokshi, B., Pletcher, B. A., & Strait, J. S. (2021). A trauma-informed approach to the pediatric COVID-19 response. *Current problems in pediatric and adolescent health care*, 51(2), 100970-100970. <https://doi.org/10.1016/j.cppeds.2021.100970>
- Collin-Vézina, D., Brend, D., & Beeman, I. (2020). (When it counts the most: Trauma-informed care and the COVID-19 global pandemic. *Developmental Child Welfare*, 2(3), 172-179. <https://doi.org/10.1177/2516103220942530>
- Corman, L. (1967). *El test del dibujo de la familia en la práctica médico-pedagógica*. Kapelus, Buenos Aires. URL: <https://apunteca.usal.edu.ar/id/eprint/2519/>
- Dunn, J., O'Connor, T. G., & Levy, I. (2002). Out of the picture: A study of family drawings by children: From step, single-parent, and non-step families. *Journal of clinical child and adolescent psychology*, 31(4), 505-512. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3104_9
- Ensink, K., Bégin, M., Normandin, L., & Fonagy, P. (2016). Maternal and child reflective functioning in the context of child sexual abuse: Pathways to depression and externalising difficulties. *European journal of psychotraumatology*, 7(1), 30611. <https://doi.org/10.3402/ejpt.v7.30611>
- Ensink, K., Bégin, M., Normandin, L., & Fonagy, P. (2017). Parental reflective functioning as a moderator of child internalizing difficulties in the context of child sexual abuse. *Psychiatry research*, 257, 361-366. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.07.051>
- Esbjörn, B. H., Pedersen, S. H., Daniel, S. I., Hald, H. H., Holm, J. M., & Steele, H. (2013). Anxiety levels in clinically referred children and their parents: Examining the unique influence of self-reported attachment styles and interview-based reflective functioning in mothers and fathers. *British Journal of Clinical Psychology*, 52(4), 394-407. <https://doi.org/10.1111/bjc.12024>
- Fathi, M., AminYazdi, S. A., Kareshki, H., & Ahanchian, H. (2020). Investigating psychometric properties of Parental Reflective Functioning Questionnaire (PRFQ). *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 22(5), 301-310. <https://doi.org/10.22038/jfmh.2020.17346>
- Fonagy, P., Luyten, P., Moulton-Perkins, A., Lee, Y. W., Warren, F., Howard, S., ... & Lowyck, B. (2016). Development and validation of a self-report measure of mentalizing: The reflective functioning questionnaire. *PloS one*, 11(7), e0158678. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0158678>
- Fonagy, P., Steele, H., & Steele, M. (1991). Maternal representations of attachment during pregnancy predict the organization of infant-mother attachment at one year of age. *Child development*, 62(5), 891-905. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1991.tb01578.x>

- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error: Algebra and statistics. *Journal of Marketing Research*, 18 (1), 39–50. <https://doi.org/10.1177/002224378101800313>
- Giannopoulou, I., Galinaki, S., Kollintza, E., Adamaki, M., Kympouropoulos, S., Alevyzakis, E., ... & Rizos, E. (2021). COVID-19 and post-traumatic stress disorder: The perfect ‘storm’ for mental health. *Experimental and Therapeutic Medicine*, 22(4), 1-7. <https://doi.org/10.3892/etm.2021.10596>
- Groth-Marnat, G. (2003). *Handbook of psychological assessment*. John Wiley & Sons. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2003-02911-000>
- Hair Jr, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., Sarstedt, M., Danks, N. P., Ray, S., ... & Ray, S. (2021). An introduction to structural equation modeling. *Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) using R: a workbook*, 1-29. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-80519-7_1
- Heron-Delaney, M., Kenardy, J. A., Brown, E. A., Jardine, C., Bogossian, F., Neuman, L., ... & Pritchard, M. (2016). Early maternal reflective functioning and infant emotional regulation in a preterm infant sample at 6 months corrected age. *Journal of Pediatric Psychology*, 41(8), 906-914. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsv169>
- Jurist, E. L. (2005). Mentalized affectivity. *Psychoanalytic Psychology*, 22(3), 426-444. <https://doi.org/10.1037/0736-9735.22.3.426>
- Kakavandi, kh., & Shojaee, S. (2017). The Effectiveness of Life Skills Training on the Mother-Child Relationship in Mothers of Children with Hearing Problems. *Journal of Family Research*, 12(3), 483-500 (In Persian). URL: https://jfr.sbu.ac.ir/article_97426.html?lang=en
- Khoshroo, S., & Seyed Mousavi, P. S. (2022). Parental Reflective Functioning as a Moderator for the Relationship Between Maternal Depression and Child Internalizing and Externalizing Problems. *Child Psychiatry & Human Development*, 53(6), 1319-1329. <https://doi.org/10.1007/s10578-021-01214-6>
- Kim, J. S., Jin, M. J., Jung, W., Hahn, S. W., & Lee, S. H. (2017). Rumination as a mediator between childhood trauma and adulthood depression/anxiety in non-clinical participants. *Frontiers in psychology*, 8, 280620. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01597>
- Lai, J., Ma, S., Wang, Y., Cai, Z., Hu, J., Wei, N., ... & Hu, S. (2020). Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease 2019. *JAMA network open*, 3(3), e203976-e203976. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2020.3976>
- Lee, S. A., Mathis, A. A., Jobe, M. C., & Pappalardo, E. A. (2020). Clinically significant fear and anxiety of COVID-19: A psychometric examination of the Coronavirus Anxiety Scale. *Psychiatry Research*, 290, 113112. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113112>
- Lev-Wiesel, R., & Zeevi, N. (2007). The Relationship Between Mothers and Children With Down Syndrome as Reflected in Drawings. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, 24. <https://doi.org/10.1080/07421656.2007.10129420>
- Loades, M. E., Chatburn, E., Higson-Sweeney, N., Reynolds, S., Shafran, R., Brigden, A., ... & Crawley, E. (2020). Rapid systematic review: the impact of social isolation and loneliness on the mental health of children and adolescents in the context of COVID-19. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 59(11), 1218-1239. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2020.05.009>
- Luyten, P., Mayes, L. C., Nijssens, L., & Fonagy, P. (2017). The parental reflective functioning questionnaire: Development and preliminary validation. *PloS one*, 12(5), e0176218. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0176218>
- Malchiodi, C. A. (2008). A group art and play therapy program for children from violent homes. In *Creative interventions with traumatized children*. (pp. 247-263). Guilford Press. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2008-02507-012>
- Mazzeschi, C., Buratta, L., Germani, A., Cavallina, C., Ghignoni, R., Margheriti, M., & Pazzagli, C. (۲۰۱۹). Parental Reflective Functioning in Mothers and Fathers of Children With ADHD: Issues Regarding Assessment and Implications for Intervention. *Front Public Health*, 7, 263. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2019.00263>
- Menashe-Grinberg, A., Shneor, S., Meiri, G & ., Atzaba-Poria, N. (2022). Improving the parent-child relationship and child adjustment through parental reflective functioning group intervention. *Attachment & Human Development*, 24(2), 208-228. <https://doi.org/10.1080/14616734.2021.1919159>
- Moreira, H., & Fonseca, A. (2023). Measuring parental reflective functioning: Further validation of the Parental Reflective Functioning Questionnaire in Portuguese mothers of infants and young children. *Child Psychiatry & Human Development*, 54(4), 1042-1054. <https://doi.org/10.1007/s10578-021-01288-2>

- Nam, S. H & .Yang, J.-C. (2021). COVID-19 Pandemic and Mental Health of Vulnerable Two Groups: Developmental Trauma of the Child-Adolescents and Work Disaster of Health Care Workers. *Chonnam medical journal*, 57(1), 7-12. <https://doi.org/10.4068/cmj.2021.57.1.7>
- Pappa, S., Ntella, V., Giannakas, T., Giannakoulis, V. G., Papoutsis, E., & Katsaounou, P. (2020). Prevalence of depression, anxiety, and insomnia among healthcare workers during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Brain, behavior, and immunity*, 88, 901-907. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.05.026>
- Robert, M. R. (1961). *Manual of the mother-child relationship evaluation*. New York: Manson Western Corporation, 42-55. URL: https://books.google.com/books/about/The_Mother_child_Relationship_Evaluation.
- Robinson, C. M. (2018). Children and Trauma: Unexpected Resistance and Justice in Film and Drawings. *Humanities*, 7(1), 19. <https://www.mdpi.com/2076-0787/7/1/19>
- Rosso, A. M., & Airoldi, C. (2016). Intergenerational Transmission of Reflective Functioning. *Frontiers in psychology*, 7, 1903. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01903>
- Rosso, A. M., Viterbori, P., & Scopesi, A. M. (2015). Are maternal reflective functioning and attachment security associated with preadolescent mentalization? *Frontiers in psychology*, 6, 1134-1134. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01134>
- Rostad, W., & Whitaker, D. (2016). The Association Between Reflective Functioning and Parent-Child Relationship Quality. *Journal of Child and Family Studies*, 25. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0388-7>
- Rutherford, H. J. V., Goldberg, B., Luyten, P., Bridgett, D. J., & Mayes, L. C. (2013). Parental reflective functioning is associated with tolerance of infant distress but not general distress: evidence for a specific relationship using a simulated baby paradigm. *Infant behavior & development*, 36(4), 635-641. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2013.06.008>
- Saarni, C. (1999). *The Development of Emotional Competence*. Guilford Publications. URL: <https://books.google.ro/books?id=nHRqbmVgQK4C>
- Sachs, B., & Hall, L. A. (1991). Maladaptive mother-child relationships: A pilot study. *Public health nursing*, 8(4), 226-233. <https://doi.org/10.1111/j.1525-1446.1991.tb00661.x>
- Shevlin, M., Nolan, E., Owczarek, M., McBride, O., Murphy, J., Gibson Miller, J., ... & Bentall, R. P. (2020). COVID-19-related anxiety predicts somatic symptoms in the UK population. *British Journal of Health Psychology*, 25(4), 875-882. <https://doi.org/10.1111/bjhp.12430>
- Smaling, H. J. A., Huijbregts, S. C. J., Van der Heijden, K. B., Hay, D. F., Van Goozen, S. H. M., & Swaab, H. (2017). Prenatal reflective functioning and development of aggression in infancy: The roles of maternal intrusiveness and sensitivity. *Journal of abnormal child psychology*, 45, 237-248. <https://doi.org/10.1007/s10802-016-0177-1>
- Stadelmann, S., Perren, S., Von Wyl, A., & Von Klitzing, K. (2007). Associations between family relationships and symptoms/strengths at kindergarten age: what is the role of children's parental representations?. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(10), 996-1004. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01813.x>
- Stuhrmann, L. Y., Göbel, A., Bindt, C., & Mudra, S. (2022). Parental Reflective Functioning and Its Association With Parenting Behaviors in Infancy and Early Childhood: A Systematic Review [Systematic Review]. *Frontiers in psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.765312>
- Wendelboe, K. I., Nielsen, J. S., Stuart, A. C., & Væver, M. S. (2022). The parental reflective functioning questionnaire: Infant version in fathers of infants and association with paternal postpartum mental health. *Infant Mental Health Journal*, 43(6), 921-937. <https://doi.org/10.1002/imhj.22023>